MONITOR

Na Rok Pańſki 1778.

Nro: XXVII.

Dnia 4. Kwietnia.

OBSERWACYE O LATACH KLIMAKTERYCZNYCH.

Quamvis grandævo, neque climactera timenti.
Sidonius

LAta *Klimakteryczne* przynoſzą z ſobą odmiany życia, obyczaiow y zdrowia. Maią zaś nazwiſko ſwoie od ſłowa Greckiego *climax*, co znaczy wſchod albo ſtopień: à ztąd lata *Klimakteryczne*, iakoby ſtopniowe, wſchodowate. Grecy tak te nazywali lata, ktore ſię z ſiedmiorakiey lub dziewiętney liczby zkładaią, inaczey rzeczone: *Anni hebdomatici* lub

enneatici: w ktorych to leciech z przyczyn pewnych, iakoby przez ſtopnie wſchodow, moc y czerſtwość w ciałach ludzkich, rozumieniem wielu, zdaie ſię wzruſzać. A przeto, że oſobliwe w ten czas ſtaią ſię wzruſzenia mocy ciał ludzkich, iakośmy to rzekli, lata te ſą podeyrzane y niebeśpieczne dla życia ludzkiego. Y iako u Lekarzow ſą *criſes* chorob, czyli odmiany albo przeſilenia, tak też te lata bywaią życiu ludzkiemu krytytyczne, y odmiany przynoſzące. Rachuią zaś iedne przez ſiedm, à drugie przez dziewięć lat; czyli iedne ſą Klimakteryki mnieyſze, à drugie więkſze. A że z tych w ſobie zmultyplikowanych wychodzi rok 63. ktory ieſt wieku podeſzłego, naybardziey ten rozumieią bydź niebeśpiecznym. Uważano iednak y to, iż często ten Klimakteryk ſkutek dzielności ſwoiey na rok naſtępuiący odkłada, czy raczey przeciąga, gdyż wielu w kwartał, lub w mieſiąc ieden y drugi, po nim umiera. (*a*)

Dwie ſą liczby Krytyczne y Klimakteryczne: ſiedmioraka y dziewiętna, ktore tak w rzeczach publicznych iako też prywatnych odmiany wielkie ſprawuią. Liczby te Krytyczne czyli Klimakteryczne, ſą wielce dla wielkich mężow niebeśpieczne, ktorzy ie rzadko przemagaią. Jać wprawdzie [mowi *Strigelius (b)*] liczbie dzielności nie przyznawam, gdyż ilości czyli wielo-

(*a*) Richter *in Axiom. Oeconomic.* (*b*) Strigel. *in Chron. part.* 2. *pag.* 277.

wielości (*quantitates*) nic przez się nie działaią, y skuteczności w sobie nie maią; atoli iednak widziemy, że się tak dzieie, iakim zaś sposobem, iakim zrządzeniem Boga, ia w to nie wchodzę ani się badam, lecz to zaprawdę mowić możem, z obserwacyi wielu przykładow.

Co siedm lat zdarzaią-się odmiany wielce znakomite. Żadnego między nami nie masz, ktoryby nie doświadczył znacznych odmian nie tylko w zdrowiu swoim, ale też w maiątku, w obyczaiach, po wyiściu lat siedmiu. (c)

Jle ia w tak małey liczbie lat wieku mego [mowi *Henryk Ranzovius* (d) iuż bowiem 56. rok Klimakteryczny przebyłem] uważać mogłem, postrzegłem, że za każdym siedmiu lat obbiegiem, cokolwiek kłopotu, utrapienia y nieszczęśliwości doświadczyłem, y że maiątek moy albo w lepszy, albo w gorszy stan był z nienagła odmieniony, iako też czerstwość ciała y humor zmieniony, y w inszą coś konstytucyą obrocony. Ani wątpić, że podeszli w leciech y rozsądek maiący ludzie, ieżli się pamięcią swoią na przeszłe lata obeyrzeć zechcą, też same na własnych rzeczach y ciałach siedmioletnie odmiany doświadczyli.

Między *Klimakterycznemi*, to iest siedmioletniemi, y *Enneatycznemi*, to iest dziewiętnemi

(c) Peucer. *in lect. Chron. d. 1. Dec. an.* 1571.
(d) *de annis Climacter. p.* 226.

tnemi laty, niebeśpiecznieysze są, ktore przez trzy tygodnie lat postępuią, iako to 21. 42. 63. 84. 105. Nayniebeśpiecznieysze zaś w wieku ludzkim: 49. 56. y 63. Pierwsza bowiem z tych liczba, to iest rok 49. zawiera w sobie siedm tygodni, y siedmkrotnych siedm lat. W drugiey 56. zchodzą się siedmioraka y ośmioraka liczby. W ostatniey 63. siedmioraka także y dziewiętna, *Hebdomatyczna* y *Enneatyczna*; gdyż rok 63. zawiera w sobie dziewięćkroć posiodmą, lub siedmkroć dziewiętną lat liczbę &c. (*e*)

Co zaś *Seneca* mowi: że każdy rok siodmy cechę iakąś wyraża y znak w wieku ludzkim zostawia, (*f*) to się ma rozumieć o mężczyznach; gdyż niewiastom rok każdy szosty, znak iakiś w ich wieku wyrażony zostawia; iako to, gdy mężczyźni w czternastym, à niewiasty w dwunastym roku wieku swego porastaią, iako mowi *Bodinus*. (*g*) Za tegoż świadectwem, sześcioliczne lata niewiastom są prawie krytyczne, y kres ich życiu nayczęściey stanowiące. (*h*)

O latach Klimakterycznych [mowi wspomniony tu wyżey *Ranzovius*] oprocz przywie- dzionych

(e) *Henr.* Ranzov. *l. c.*
(f) *Septimus quisque annus ætati notam imprimit*, Sen.
(g) *lib. 4. de Repub c. 2.* p. 647. (h) Idem *l. c.* pag. 658.

dzionych od *Petrarchy* piſarzow, piſali też y ci: *Plato*, *Philo* Żydowin, *Piotr* Alexandryiſki, *Cicero*, *Macrobius*, *Boethius*, *S. Ambroży*, *Augustyn*, *Beda*, Jerzy *Valla*, y wielu innych tak dawnieyſzych iako też poźnieyſzych Filozofow y mężow uczonych, ktorzy nam w pamiętnikach ſwoich zoſtawili: iż ta obſerwacya nie ieſt zabobonna, ale praktyką y doświadczeniem ztwierdzona. Przyczyn iednak nie przywodzą, dla czego w tych leciech rzeczy ſię takie zdarzaią, aczkolwiek bowiem wſzyſcy w tym na iedno zgadzaią ſię, iż to ieſt pewna, że tak ſię dzieie, iednak dla czego ſię to dzieie, wykładu nie czynią. *Seneka* niewiadomość ſwoią wyznaie, gdy mowi, iż tego wywieść przez Filozofią ſwoią nie może: dla czego rok każdy ſiodmy, znak w wieku ludzkim zoſtawia?

Gdy zaś dzień dniowi (iak poſpolicie mowią) y rok rokowi, także też wiek wiekowi naukę podaie; y gdy potomność naſtępna coś zawſze do pierwſzych wynalazkow przydatkiem ſwoim przyrzuca, wynayduiąc uwagi nowe y demonſtracye: *Marſilius Ficinus* gwiazdarſką tey rzeczy przyczynę naznacza, mowiąc: Gdy Gwiazdarze każdodzienne z oſobnà godziny, ſiedmiu Płanetom porządkiem wydzielaią, y podobnie ſiedm dni tygodniowych, iako y w ſamym płodzie naſtępne po ſobie mieſiące, na ſiedm płanet porządkiem rozłożyli, tak też panowanie lat ma ſię nie mniey

między płanety dzielić. A że *Saturn* nad ſiodmym życia ludzkiego rokiem od początku onego rząd trzyma, y gdy ſię od niego, iako od naywyżſzego płanety do nayniżſzego, iakim ieſt xiężyc, rząd wraca: iako więc mieyſc, tak też y rzeczy ſtaie ſię wielka na ten czas odmiana.

Niektorzy tym liczbom tak wielką dzielność nadaią przeto, iż liczba ſiedmioraka ieſt zupełną, cała bowiem liczba nie rowna ieſt potroyna, à cała rowna poczworna, z ktorych dwoch powſtaie ſiedmioraka; ta zaś dzielić ſię może iak żadna inna, naprzod na iedno y ſześć, potym na dwa y pięć, na koniec na troie y czworo; à że z rożnych figur ieſt złożona, wielorakie kſztałty przypuſzcza; ſkłada ſię też z ſiedmiu liczb poiedyńczych, y ſama ſzczegulnie ze wſzech liczb nayzupełnieyſzą ieſt y naydoſkonalſzą. Dotąd *Ranzovius*.

Przydaymy ieſzcze o tey rzeczy zdanie *Levina Lemniuſza*, ktory w kſiędze ſwoiey o *taiemnicach natury*, tak mowi: Jakim ſpoſobem przez te peryodyczne lata wzmagaią ſię częſtokroć choroby, żaden dotąd nie wyłożył. Ja ſię domyślam, iż to ztąd pochodzi, że w pewnych lat peryodach, gdy ſię w ciele ludzkim wiele do zbytku rozmnożonych humorow nazbiera, za poruſzeniem onych wzmagaią ſię choroby. Gdy bowiem natura do bezmierney pełności przyidzie, à legowiſka czyli mieyſca

one,

one, gdzie ſię humory lęgą, pełności tey daley znieść nie mogą, tedy koniecznie przypaść choroba muſi. Przeto wſzelkiego ſtarania y pilności przyłożyć należy do wyproznienia zbytkuiącey materyi, co zawſze na wioſnę y w ieſieni lub puſzczeniem krwie, lub też czyſzczącemi lekarſtwy, czyli purganſami odbydź można. Tym bowiem ſpoſobem dokażeſz, iż po ſiedmioletnim biegu czaſu, lub innym, w ktory klimakteryczny rok przypadnie, choroby obawiać ſię nie będzieſz, ani iakiey w zdrowiu twoim odmiany. Z tey zaś lat obſerwacyi, zawziął ſię zwyczay u wielu narodow, że Pan y dziedzic gruntu, nowe co ſiedm lat kontrakty z czynſzownikami ſwemi zwykł był ſtanowić. Z tegoż powodu w laſach, w ktorych ſą wierzby, olſze, brzozy, topole, y inne wilgotne y miękkie krzewiny, co czwarty rok wyrąb zwykł bywać: ktore zaś drzewa ſą twarde y trwałe z przyrodzenia, iako to dąb, iodła, wiąz, ieſion, te co ſiedm lub dziewięć lat wyrębu potrzebuią. *(i)*

Tym czaſem wracaiąc ſię do naſzego przedſięwzięcia, od ktoregośmy nieco odſtąpili, nie zawadzi cokolwiek ieſzcze pomowić o tych latach w ſzczegulności, o ktorych ſię w powſzechności tu wyżey namieniło, że ſą z pomiędzy innych Klimakterycznych nayniebeśpiecznieyſze, iako to:

Rok

(i) *Levinus Lemnius de* occultis naturæ *l. 2. c. 32.*

Rok wieku życia ludzkiego 56.

Liczba roku tego złożona iest z 8. y 7. ktora iak iedna tak druga iest zupełną y doskonałą, każda z inney miary y przyczyny, iako mowi *Cicero.* (*l*) Nazywa się ten rok *Klimakterykiem Bohatyrskim.* (*m*) W ktorym wielu mężow dziełami, rozumem y nauką sławnych, godnością, mądrością y rozsądkiem znakomitych, na ostatek osobliwą iaką zaletą y zacnością zaszczyconych, kresu życia swego doszło y pomarło; ktorych przykłady wspomniony wyżey wylicza *Ranzovius*, tu się dla szczupłości mieysca opuszczaią.

(l) in *somnio Scipionis.* (m) *Climacter heroicus.*

Kontynuacya w następuiącym Monitorze.